

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ ด้านการแพทย์และสาธารณสุข

สมรัตน์ จารุลักษณะนันท์*
ธาดา สืบหลินวงศ์**

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์ไทยลำดับที่ 5 แห่งราชวงศ์จักรี เป็นพระมหากษัตริย์ผู้เป็นที่รักยิ่งของมหาชนชาวไทยหรือชาวสยามตามที่เรียกกันในสมัยนั้น เนื่องจากพระราชกรณียกิจนานาประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลิกทาสในสยามประเทศ โดยไม่มีการเสียเลือดเนื้อ การดำเนินนโยบายด้วยพระอัจฉริยภาพในการนำสยามประเทศให้รอดพ้นจากลัทธิจักรวรรดินิยมล่าอาณานิคมในสมัยนั้น ตลอดจนการปฏิรูปการปกครองประเทศในรูปแบบกระทรวงทบวงกรม เช่นเดียวกับประเทศทางตะวันตก และการนำประเทศไทยเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ด้วยพระปรีชาญาณเป็นที่จดจำสืบทอดมากกว่าศตวรรษจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามในรัชสมัยของพระองค์มีการพัฒนาทางการแพทย์และสาธารณสุขที่สำคัญเช่นกัน แต่เนื่องด้วยพระราชกรณียกิจอื่นที่โดดเด่น ประชาชนไทยจึงรับรู้เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจด้านการแพทย์และสาธารณสุขของพระองค์แต่เพียงบางส่วน ราชสดุดีนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมคณาจารย์อย่างเป็นระบบเกี่ยวกับพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจด้านการแพทย์และสาธารณสุขของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือพระปิยมหาราชดังสมัญญาที่ปวงชนชาวไทยถวายแด่พระองค์ท่าน

คำสำคัญ : ประวัติศาสตร์การแพทย์, การแพทย์, การสาธารณสุข

พระราชประวัติ

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ฯ พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี เสด็จพระราชสมภพเมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2396 (ค.ศ. 1853)⁽¹⁾ เมื่อทรงมีพระชนมายุได้ 9 พรรษา ทรงศึกษาวิชาการรวมทั้งโบราณราชประเพณีต่าง ๆ ทั้งยังทรงศึกษาภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ยังทรงได้รับการอบรมวิชาทั้งปวงจากข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ และสมเด็จพระราชบิดาของพระองค์เอง โดยได้ทรงรับฟังพระราชวินิจฉัยในข้อราชการต่าง ๆ ของสมเด็จพระราชบิดาอยู่เสมอในปี พ.ศ. 2411 (ค.ศ. 1868) เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเสด็จสวรรคต หลังจากเสด็จกลับจากการทอดพระเนตรสุริยุปราคาที่ตำบลหัวากอ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายจุฬาลงกรณ์จึงได้เสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติเป็นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในขณะมีพระชนมายุได้เพียง 16 พรรษา ในช่วงที่ทรงเป็นยุวกษัตริย์นั้น พระองค์ได้เสด็จประพาสต่างประเทศถึง 2 ครั้ง คือครั้งแรกเสด็จสิงคโปร์ และชวา เมื่อ พ.ศ. 2413 (ค.ศ. 1870) ครั้งที่สองเสด็จอินเดีย และพม่า เมื่อ พ.ศ. 2414 (ค.ศ. 1871) การเสด็จประพาสต่างประเทศของพระองค์นั้นเป็นคุณประโยชน์อย่างมหาศาลต่อบ้านเมือง เพราะได้ทรงนำวิทยาการที่ได้ทอดพระเนตรเห็นมาใช้ปรับปรุงบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้าขึ้น⁽²⁾

* ภาควิชาวิสัญญีวิทยา คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

** ภาควิชาชีวเคมี คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ครั้นเมื่อพระชนมายุครบ 20 พรรษา ก็ได้ทรงผนวชเป็นพระภิกษุ หลังจากนั้นได้ทรงเริ่มวางระเบียบด้านเศรษฐกิจได้แก่ ทรงกำหนดพิภคัตราการเก็บภาษีให้เป็นมาตรฐานโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์ขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมรายได้จากภาษีอากรต่าง ๆ ของแผ่นดิน โปรดให้พิมพ์ธนบัตรขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2423 (ค.ศ. 1880) และทรงตั้งกรมธนบัตรขึ้นในปี พ.ศ. 2432 (ค.ศ. 1889) มีการใช้ระบบเงินตราใหม่เป็นบาทกับสตางค์ ทั้งยังโปรดให้จัดตั้งแบงค์สยามกัมมาจล (ธนาคารไทยพาณิชย์) เป็นธนาคารแห่งแรกของคนไทย โปรดให้ตราพระราชบัญญัติทองคำขึ้น เพื่อให้ทองคำเป็นทุนสำรองเงินตรา นอกจากนี้ยังโปรดให้จัดทำงบประมาณแผ่นดินเป็นครั้งแรก เพื่อแยกเงินส่วนพระองค์และของแผ่นดินออกจากกัน แต่ก็ยังพระราชทานทรัพย์สินส่วนพระองค์มาใช้จ่ายเพื่อประโยชน์ของราษฎรอีก แสดงถึงน้ำพระทัยที่พระองค์ทรงมีต่อพสกนิกรอย่างแท้จริง

พระราชกรณียกิจอันยิ่งใหญ่ในรัชสมัยของพระองค์ก็คือ การเลิกทาสอย่างละมุนละม่อมทีละขั้นตอน ทำให้ไม่เกิดข้อขัดแย้ง และการใช้กำลังจัดการเลิกทาสในประเทศอื่น ๆ เช่น กำหนดให้ลูกทาสเป็นไทตั้งแต่อายุ 21 ปี ทรงลดค่าตัวทาสลงเรื่อย ๆ และห้ามมิให้ซื้อขายคนที่เกิดตั้งแต่ พ.ศ. 2411 (ค.ศ. 1868) เป็นต้นไป จนในปี พ.ศ. 2452 (ค.ศ. 1909) ได้โปรดให้ตรากฎหมายลักษณะอาญา ห้ามมิให้ผู้ใดเอาคนไปเป็นทาส นั้นเป็นการปลดปล่อยทาสทั้งประเทศอย่างเด็ดขาด รวมระยะเวลาที่ทรงดำเนินการทั้งสิ้น 35 ปี⁽²⁾

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์ให้จัดการศึกษาแก่ชนทุกชั้น โปรดให้ตั้งโรงเรียนวัดมหรพาราม ซึ่งเป็นโรงเรียนหลวงแห่งแรกของราษฎรไทย รวมทั้งโรงเรียนเสาวภา ซึ่งเป็นโรงเรียนสตรีแห่งแรกขึ้นด้วย สำหรับระดับอุดมศึกษาได้โปรดให้จัดตั้งโรงเรียนวิชาซีพขึ้นหลายสาขา ได้แก่ โรงเรียนมหาดเล็ก เพื่อฝึกหัดผู้ที่จะเข้าเป็นข้าราชการพลเรือน ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้ยกฐานะขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นอกจากนี้ยังโปรดให้จัดตั้งโรงเรียนนายร้อย โรงเรียนนายเรือและโรงเรียนเกษตร เป็นต้น นอกจากนี้พระองค์ทรงส่งพระราชโอรสไปศึกษาในทวีปยุโรปด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์แล้วยังส่งบุตร

หลานข้าราชการที่สติปัญญาดีไปศึกษาต่อในต่างประเทศ เพื่อนำความรู้มาพัฒนาบ้านเมืองต่อไป^(2,3) ในปี พ.ศ. 2430 โปรดให้ตั้งกรมศึกษาธิการขึ้น ซึ่งต่อมาเป็นกระทรวงธรรมการ และศึกษาธิการในที่สุด

ในอดีตคนไทยที่อยู่ห่างไกลกันมีอาจติดต่อส่งข่าวถึงกันได้โดยง่าย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดให้ตั้งการโทรเลขขึ้นในปี พ.ศ. 2412 (ค.ศ. 1869) กรมไปรษณีย์ในปี พ.ศ. 2424 (ค.ศ. 1881) นอกจากนี้ยังโปรดให้สร้างถนนหลายสายในพระนคร ที่น่าตื่นตาคือ โปรดให้นำรถจักรยาน รถม้าแบบยุโรป และรถยนต์เข้ามาวิ่งบนท้องถนนด้วย รวมทั้งโปรดให้เปิดการเดินสายรถรางขึ้น สำหรับผู้ที่ต้องเดินทางไกลก็ได้โปรดให้จัดสร้างรถไฟขึ้น รถไฟสายแรกของประเทศ คือสายกรุงเทพ-นครราชสีมา^(2,3)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2435 (ค.ศ. 1892) โปรดให้เปลี่ยนการปกครองเป็นระบบกระทรวงที่ใช้ในปัจจุบัน เพื่อเป็นการกระจายอำนาจแก่เสนาบดี อธิบดีให้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารประเทศ นอกจากนี้ยังโปรดให้ตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2434 (ค.ศ. 1891) ทั้งปรับปรุงเรื่องการศาล และกฎหมายของไทยเสียใหม่ และโปรดให้ตั้งโรงเรียนกฎหมายขึ้นใน พ.ศ. 2440 (ค.ศ. 1897) ซึ่งต่อมาก็คือคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั่นเอง^(2,4,5)

ด้วยสายพระเนตรอันยาวไกลพระองค์ทรงผูกมิตรกับมหาอำนาจอื่น ๆ ในยุโรป โดยเสด็จประพาสยุโรปอีก 2 ครั้งในปี พ.ศ. 2440 และ 2445 ทรงพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่องโดยโปรดให้มีการไฟฟ้าขึ้น นอกจากนี้ยังทรงยกเลิกการเฝ้าแบบหมอบคลานเปลี่ยนมาเป็นการยืนเฝ้า และถวายคำนับดังประเทศตะวันตก^(2,3)

จากพระราชประวัติโดยสังเขปนี้จึงไม่เป็นที่น่าสงสัยเลยที่ประชาชนชาวไทยยังทรงจดจำพระคุณของพระองค์มิรู้เสื่อมคลาย หรือแม้แต่ชาวต่างประเทศเอง นิตยสารไทม์ฉบับพิเศษ (ฉบับ 23-30 สิงหาคม พ.ศ. 2542) ได้ยกย่องพระองค์เป็นชาวเอเชีย 1 ใน 20 คนที่มีอิทธิพลมากที่สุด ในศตวรรษที่ 20 ในฐานะที่ทรงเป็นกษัตริย์ผู้เป็นที่รัก และทรงนำประเทศเข้าสู่ความสัมพันธ์กับชาติตะวันตก โดยไม่สูญเสียเอกราชของชาติ

พระราชกรณียกิจด้านการแพทย์และสาธารณสุข

พระราชกรณียกิจด้านการแพทย์และสาธารณสุขของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แก่

1. พระองค์ได้ดำเนินพระราชโบายเจริญรอยตามพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) และพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) พระบรมราชชนกของพระองค์ ซึ่งให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนในการนับถือศาสนาต่าง ๆ ในสยามประเทศ คณะมิชชันนารีจากประเทศสหรัฐอเมริกาได้เข้ามาเผยแพร่คริสต์ศาสนาโดยให้บริการด้านการแพทย์แบบตะวันตกแก่ประชาชน ตัวอย่างเช่น นายแพทย์บริดลีย์ ซึ่งอุทิศตนทำประโยชน์แก่ชาวสยามตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 จนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จนกระทั่งในรัชสมัยของพระองค์ โรงพยาบาลทันสมัยแห่งแรกของประเทศไทยได้ถูกก่อสร้างขึ้น ณ จังหวัดเพชรบุรี โดยนายแพทย์ E.A. Sturge ในปี พ.ศ. 2423 (ค.ศ. 1880) ต่อมามีการสร้างโรงพยาบาลบางกอกเนิร์สซิงโฮม (Bangkok Nursing Home) โดยชาวอังกฤษ โรงพยาบาลเซนต์หลุยส์ (Saint Louis Hospital) โดยศาสนจักรนิกายโรมันแคทอลิกสายฝรั่งเศส และโรงพยาบาลของชาวจีนเป็นโรงพยาบาลทันสมัยของประเทศไทยในรัชสมัยของพระองค์ท่าน⁽⁶⁾

2. ทรงริเริ่มสร้างโรงพยาบาลหลวง เพื่อรักษาอหิวาตกโรคในเดือนกรกฎาคม ปี พ.ศ. 2424 (ค.ศ. 1881) ได้เกิดอหิวาตกโรคระบาดในกรุงเทพและปริมณฑลสร้างทุกข์เวทนาเป็นอย่างมาก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอแรงพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ และแพทย์ชาวต่างประเทศให้ช่วยจัดตั้งโรงพยาบาลขึ้น 48 แห่งตามท้องที่ต่าง ๆ ทั่วกรุงเทพ นับเป็นครั้งแรกที่มีการจัดการด้านการแพทย์และสาธารณสุขอย่างกว้างขวางเป็นระยะเวลาประมาณ 2 เดือน จนสถานการณ์ดีขึ้น พระองค์ได้พระราชทานเหรียญที่ระลึกและประกาศนียบัตรแก่ผู้ช่วยจัดตั้งโรงพยาบาลทั้ง 48 แห่ง อย่างไรก็ตามในภายหลังเมื่ออหิวาตกโรคสงบแล้วโรงพยาบาลต่าง ๆ เหล่านี้ก็เล็กรื้อไป⁽³⁾

3. ทรงสร้างโรงพยาบาลหลวงถาวรสำหรับประชาชน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอาทรต่อความเป็นอยู่ของพสกนิกรที่ยากไร้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเวลาเจ็บไข้ได้ป่วย จึงมีพระราชดำริที่จะตั้งโรงพยาบาลขึ้นเป็นการถาวร และในวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2429 (ค.ศ. 1886) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการเป็นกรรมการจัดการโรงพยาบาลมีหน้าที่จัดหาสถานที่ และก่อสร้างโรงพยาบาลขึ้น คณะกรรมการโรงพยาบาลดังกล่าวได้ประชุมปรึกษาหารือกัน ณ พระบรมมหาราชวัง และได้ลงมติเห็นว่าวังกรมพระราชวังบวรสถานพิมุข (วังหลัง) ซึ่งอยู่ทางตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นที่กว้างว่างเปล่า อยู่เหมาะที่จะเป็นที่พักของผู้ป่วย ในกรณีนี้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชทรัพย์เป็นทุนครั้งแรก 16,000 บาท จัดสร้างเป็นเรือนใหญ่ 3 หลัง เรือนเล็ก 3 หลัง มีเฉลียงรอบเรือนใหญ่พอให้เป็นโรงพยาบาลขึ้นก่อน ในระหว่างที่ดำเนินการอยู่ประมาณสองเดือนนั้นเอง สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ พระราชโอรสองค์ที่ 53 ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และองค์ที่ 5 ในสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ได้สิ้นพระชนม์ด้วยโรคบิด ขณะมีพระชนมายุได้ 1 ปี 7 เดือน ภายหลังจากพิธีพระราชทานเพลิงพระศพของสมเด็จพระเจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ และสมเด็จพระเจ้าฟ้าพาหุรัตมณีมัย ในคราวเดียวกันนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และพระบรมราชินีได้พระราชทานโรงเรียนและสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ รวมทั้งตู้โต๊ะเตียงและเก้าอี้ ยกให้เป็นสมบัติของโรงพยาบาลพร้อมพระราชทานนามโรงพยาบาลว่าโรงเรียนศิริราชพยาบาล เริ่มเปิดดำเนินการในปี พ.ศ. 2431 (ค.ศ. 1888) โรงพยาบาลแห่งนี้เจริญก้าวหน้าจนถึงปัจจุบัน⁽⁷⁾

4. ทรงตั้งโรงเรียนแพทย์แห่งแรก

ในประวัติศาสตร์สมัยกรุงศรีอยุธยา นั้นเคยมีโรงพยาบาลแบบตะวันตก ซึ่งเป็นโรงเรียนแพทย์ ชื่อโรงพยาบาลนักบุญยอแซฟ จัดตั้งในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ต่อมาโรงพยาบาลแห่งนี้ถูกทำลายลงเมื่อสิ้นรัชกาล และเกิดจลาจลในพระนครศรีอยุธยา⁽⁶⁾ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คณะกรรมการจัดสร้างโรงพยาบาลโดยสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นดำรง

ราชานุกาภาพ ได้ทำหนังสือกราบบังคมทูลขอพระบรมราชานุญาตจัดการฝึกหัดแพทย์ตกลองจ้างนายแพทย์ ที.เฮย์วาร์ด เฮย์ส (T. Heyward Hays) ซึ่งพูดภาษาไทยเป็นอาจารย์คนแรก ทรงมีพระบรมราชานุญาตในปี พ.ศ. 2432 (ค.ศ. 1889) และวิชาแพทย์เริ่มสอนในวันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2433 (ค.ศ. 1890) ที่โรงพยาบาลศิริราชนั่นเอง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงทะนุบำรุงโรงเรียนแพทย์แห่งนี้ โดยต่อเนื่อง และเสด็จพระราชดำเนินเปิดโรงเรียนราชแพทยาลัยในปี พ.ศ. 2433 (ค.ศ. 1890) ซึ่งต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 โรงเรียนแพทย์แห่งนี้ได้กลายเป็น 1 ใน 4 คณะแรกเริ่มของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในชื่อของคณะแพทยศาสตร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งปัจจุบันคือคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาลมหาวิทยาลัยมหิดลปัจจุบัน⁽⁷⁾

5. ทรงจัดตั้งสภาอุณาโลมแดง ต้นกำเนิดสภาอากาศชาติไทย

ปฐมเหตุแห่งกำเนิดของสภาอากาศสยามมุ่งตรงไปยังเหตุการณ์ร.ศ. 112 หรือ พ.ศ. 2436 (ค.ศ. 1893) ซึ่งนับว่าเป็นเหตุการณ์ร้ายแรงที่สุดที่เกิดขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือการเกิดกรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศสในเรื่องดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นสมัยที่มหาอำนาจทางตะวันตก ได้แก่ อังกฤษ และฝรั่งเศส กำลังแผ่อิทธิพลเข้ามาในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากปัญหากระทบกระทั่งระหว่างไทย ญวน และฝรั่งเศส ซึ่งมีทหารล้มตายกันทั้ง 3 ฝ่าย รัฐบาลฝรั่งเศสไม่พอใจมาก จึงส่งเรือรบเข้ามาในน่านน้ำไทย ทางไทยได้ยิงกระสุนให้สัญญาณให้ฝรั่งเศสนำเรือออกไปแต่ไม่ได้ผล จึงมีการยิงต่อสู้กันอย่างรุนแรง ทหารไทยเสียชีวิตและบาดเจ็บเป็นจำนวนมาก ในขณะที่ทหารฝรั่งเศสเสียชีวิตไปเพียง 1 คน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้ประชาชนพลเมืองตื่นตกใจกันมาก ที่เป็นทหารก็คิดสู้ ทั้งยังระดมกำลังทหารกองหนุนอาสาสมัครขึ้น ในที่สุดการเจรจาตกลงกันได้ว่าฝรั่งเศสเรียกร้องให้ได้ซัดไซค่าเสียหายที่เกิดขึ้นในการต่อสู้เป็นจำนวนเงิน 3 ล้านบาท และขอให้ไทยสละสิทธิในดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้แก่ฝรั่งเศส โดยขอยึดเอาจังหวัดจันทบุรีไว้เป็น

ประกัน แต่เมื่อรัฐบาลสยามได้ใช้ค่าปรับโดยนำเงินพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระบรมวงศานุวงศ์และฝ่ายในเป็นจำนวนมาก ทางฝรั่งเศสก็ยังไม่ยอมถอนทหารออกจากจันทบุรีตามสัญญา จนกระทั่ง 10 ปีต่อมา จึงถอนทหารออกจากจันทบุรีไปยึดเมืองตราดแทน แล้วคืนเมืองตราดให้โดยขอแลกมณฑลเขมรของไทยไป 1 มณฑลคือ เสียมราฐ พระตะบอง และศรีโสภณ

การสู้รบในกรณีพิพาทนี้มีทหารบาดเจ็บเป็นจำนวนมาก แต่ยังไม่มีการกักตุนใด ๆ ทำหน้าที่ช่วยเหลือบรรเทาเป็นกิจลักษณะ กุสสตรีไทยผู้สูงศักดิ์มีท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ เป็นหัวหน้าได้กราบบังคมทูลพระกรุณาสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชเทวี (สมเด็จพระศรีสวรินทราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า) ขอพระบรมราชานุญาตจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จัดตั้งสภาอุณาโลมแดง โดยการเรียโรแพทย์จากราชฎารเพื่อจัดการรักษาพยาบาล บำรุงกำลังพลทหาร และตั้งโรงพยาบาลตามกำลังทุนที่จะได้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชเทวี (สมเด็จพระศรีสวรินทราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า) เป็นสภาชนนี สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระวรราชเทวี (สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ) เป็นสภานายิกา สภาอุณาโลมแดงแห่งนี้เป็นต้นกำเนิดของสภาอากาศสยามในเวลาต่อมา⁽⁸⁾

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 เมื่อครั้งยังทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระยุพราช ได้เสด็จกลับจากการศึกษา เสด็จผ่านประเทศญี่ปุ่น ได้ทอดพระเนตรเห็นโรงพยาบาลของสภาอากาศญี่ปุ่นดูงามสง่ามาก เมื่อเสด็จกลับมาถึงประเทศไทย ทรงมีพระราชดำริจะจัดให้มีโรงพยาบาลเพื่อเป็นที่ฝึกแพทย์ฝ่ายทหาร และหัดพยาบาล เพื่อจะได้มีนายแพทย์ และพยาบาลไว้ใช้งานในยามศึกสงคราม เป็นโรงพยาบาลสภาอากาศให้เป็นหลักเป็นฐานต่อไป

ครั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จสู่สวรรคาลัย ณ วันอาทิตย์ที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2453 บรรดาพระราชโอรสและพระราชธิดารวม 43 พระองค์ มี

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นประธาน ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพร้อมกันโดยทรงบริจาคทรัพย์รวมกันเป็นจำนวนเงิน 122,910 บาท เพื่อจัดสร้างโรงพยาบาลบนที่ดินพระราชทานของส่วนพระองค์ภายใต้การออกแบบของสถาปนิกชาวอิตาลีเป็นผู้ออกแบบพระที่นั่งอนันตสมาคมตลอดจนจัดหาอุปกรณ์เครื่องใช้อันทันสมัย และนายแพทย์ผู้มีชื่อเสียง และโปรดให้ขนานนามโรงพยาบาลตามพระบรมนามาภิไธยในสมเด็จพระบรมราชชนกนาถพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์

โรงพยาบาลแห่งนี้ต่อมาเป็นที่ตั้งของคณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สังกัดมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ซึ่งปัจจุบันคือ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทั้งโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นพระบรมราชานุสาวรีย์ที่ยิ่งใหญ่และยังประโยชน์แก่มหาชนชาวไทยจวบจนปัจจุบัน

ในโอกาสครบรอบพระราชสมภพ 150 ปีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บทความพิเศษนี้จึงเป็นอนุสรณ์ให้ทราบพระกรณียกิจของพระปิยมหาราช ด้านการแพทย์และสาธารณสุข ซึ่งมีได้ยิ่งหย่อนไปกว่าพระราชกรณียกิจด้านอื่น ๆ

อ้างอิง

1. Finestone J. The Royal Family of Thailand: The Decendants of King Chulalongkorn, Bangkok: Phitsanulok Publishing 1989: 34 - 113
2. Prince Chula Chakrabongse. Chao-sherit: Siam Before Democratic Era, 4th ed. Bangkok: Amarin Printing Group 1993 : 195 - 254
3. Playnoi S. Hundred History of Ratanakosin. Bangkok: Bangkok Printing, 2002: 112 - 26
4. Sangvichien S, Sirinavin J, Thongcharoen P, Ratanamaneechatr S. Siriraj Centennial: History and Evolution. Bangkok: Victory Powerpoint, 1988: 1 - 163
5. Charuluxanana S. Chulalongkorn Pathayanusorn 1947-1997: History and Evolution, Bangkok: Siriwatana-Interprint, 1997: 3 - 22.
6. Luksaneeyananwin S, Tamthai M, Sinlarat P, Phatharodom V, Khantavichian S. Portrait of a University : Chulalongkorn University at 75. Bangkok: Amarin Printing Group, 1992: 16 - 50
7. Namatra A, Pongsabutra V, Bunnag P, Boonlue T, Chongkok S, Kiranand A (eds). A Pillar of the Kingdom: The Birth of Chulalongkorn University, 1st ed. Bangkok, Darnsutha press 1994: 3 - 26
8. Logawatana K. The Bangkok Christian Hospital 1947-1999. Bangkok, Udomsuksa 1999: 26 - 46